TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

Chùa Ngũ Xã lưu giữ "hồn đồng" và tuyệt tác đại tượng Phật giữa lòng Hà Nội

ISSN: 2734-9195 10:05 12/11/2026

Năm 1949, một trận hỏa hoạn lớn đã thiêu rụi phần lớn ngôi chùa cổ. Đến năm 1952, Hòa thượng Thích Mật Đắc cùng các nghệ nhân và người dân địa phương đã quyết tâm trùng tu, xây dựng lại diện mạo vững chãi như ngày nay.

Nằm bình yên bên bán đảo hồ Trúc Bạch thơ mộng, chùa Ngũ Xã (Thần Quang Tự) không chỉ là không gian tâm linh thuần khiết mà còn được ví như một "*bảo tàng sống*". Nơi đây gìn giữ mạch ngầm văn hóa và tinh hoa truyền thống của một trong bốn nghề tinh hoa bậc nhất đất **Thăng Long** xưa - nghề đúc đồng.

1. Lịch sử hình thành gắn liền với mạch nguồn làng nghề cổ

Khoảng thế kỷ XVII, những người thợ đúc đồng tài hoa từ 5 làng nghề vùng Kinh Bắc (Bắc Ninh) và Hải Dương (gồm Đông Mai, Châu Mỹ, Long Thượng, Đào Viên và Điện Tiền) đã di cư về dải đất bên **Hồ Trúc Bạch** hội tụ, lập nên làng Ngũ Xã (nghĩa là 5 xã). Nay thuộc phố Ngũ Xã, phường Ba Đình, thành phố Hà Nội.

Để phục vụ nhu cầu tín ngưỡng, người dân đã dựng lên **chùa Ngũ Xã**, tên chữ là Thần Quang Tự vào thời Hậu Lê, đồng thời phối thờ Thiền sư Nguyễn Minh Không (Lý Quốc Sư) - vị tổ nghề đúc đồng của nước ta.

- Ý nghĩa tên chữ: Tên gọi Thần Quan Tự mang ý nghĩa là "*ánh sáng của thần linh soi rọi*". Tên này được đặt theo tên một số ngôi chùa cổ do chính Quốc sư Nguyễn Minh Không sáng lập trước đó (như chùa Keo, chùa Cổ Lễ).

- Biến cố lịch sử: Năm 1949, một trận hỏa hoạn lớn đã thiêu rụi phần lớn ngôi chùa cổ. Đến năm 1952, Hòa thượng Thích Mật Đắc cùng các nghệ nhân và người dân địa phương đã quyết tâm trùng tu, xây dựng lại diện mạo vững chãi như ngày nay.

- Chùa được công nhận là Di tích lịch sử - văn hóa quốc gia vào năm 1995.

Chùa Ngũ Xã, Hà Nội. Ảnh sưu tầm.

2. Kiến trúc giao thoa truyền thống và hiện đại

Do được tái thiết vào giữa thế kỷ XX, chùa Thần Quang có sự kết hợp hài hòa giữa giữa nét cổ kính truyền thống và một chút tư duy kiến trúc mới:

- Cấu trúc: Chùa gồm hai tòa nhà hai tầng liền kề nhau theo hình chữ Nhị, thông với nhà tả vu và áp sát ngay sau lưng Đình Ngũ Xã.

- Tam quan: Quay về hướng Nam mở ra mặt phố Ngũ Xã với cấu trúc hai tầng tám mái lợp ngói ống vững chãi.

- Cổ vật lưu giữ: Chùa hiện còn bảo tồn nguyên vẹn 16 tấm bia đá cổ (được dựng từ năm 1919 đến 1947), ghi chép chi tiết về lịch sử và công đức đóng góp qua các thời kỳ, cùng một hương án thờ **Quán Thế Âm Bồ tát** chạm khắc vô cùng tinh xảo.

3. Tuyệt tác đại tượng Phật A Di Đà bằng đồng

Bất cứ ai bước chân vào chính điện chùa Ngũ Xã đều không khỏi choáng ngợp trước pho tượng đức Phật A Di Đà. Đây là tác phẩm nghệ thuật đỉnh cao, đỉnh xảo tiêu biểu cho tài hoa đúc đồng của người Hà Thành cổ:

- Quá trình đúc huyền thoại: Tượng được khởi công đúc thủ công liền khối ròng rã từ năm 1949 đến năm 1952. Thời điểm đó, các nghệ nhân đã gom và nung chảy các bức tượng đài thực dân đổ nát để tái sinh thành biểu tượng tâm linh bất diệt của dân tộc.

- Thông số kỷ lục: Thân tượng cao 3,95m, khoảng cách giữa hai đầu gối là 3,60m và chu vi lên đến 11,60m. Toàn bộ pho tượng nặng 10 tấn, ngự trên một tòa sen đồng khối khổng lồ cao 1,45m, nặng 3,9 tấn gồm 96 cánh sen xếp tầng công phu.

Bức tượng đạt đến độ hoàn mỹ về nhân trắc học và mỹ thuật **Phật giáo** với khuôn mặt đầy đặn thể hiện sự từ bi, thanh thoát, không hề có một tì vết nhỏ nào dù đúc liền khối thủ công.

Đây được xác nhận là một trong những pho tượng Phật bằng đồng đúc liền khối lớn nhất và lâu đời nhất theo kỹ thuật thủ công tại Việt Nam.

Tượng Phật A Di Đà bằng đồng tại chùa Ngũ Xã . Ảnh sưu tầm.

4. Lễ hội truyền thống - nơi "*hồn đồng*" tỏa sáng

Hàng năm, cụm di tích đình - chùa Ngũ Xã là nơi diễn ra hai kỳ lễ hội lớn, thu hút đông đảo nhân dân quanh vùng và du khách thập phương về tham dự:

- Lễ hội mùa Xuân (từ 15 đến hết 17 tháng Giêng Âm lịch): Diễn ra trong không khí trang nghiêm với các nghi thức tế lễ, dâng hương của ban khánh tiết và các

dòng họ lâu đời để tạ ơn thần linh và Phật tổ. Phần hội tràn ngập không khí vui tươi với các trò chơi dân gian như cờ người, hát chèo, tổ tôm, và sới chọi gà...

- Lễ hội Giỗ nghề Đúc đồng (Từ mùng 1 đến mùng 3 tháng 11 Âm lịch): Đây là ngày giỗ long trọng để tưởng nhớ Quốc sư Nguyễn Minh Không.

Điểm nhấn độc đáo nhất của kỳ lễ hội này là Triển lãm sản phẩm **mỹ nghệ** đúc đồng. Các nghệ nhân tài hoa sẽ bày biện những tác phẩm tinh xảo nhất do mình làm ra như đỉnh đồng, hạc thờ, linh vật chạm khảm tam khí... để khách thập phương vừa chiêm bái, vừa thưởng lãm nét tinh hoa của bàn tay, khối óc của con người Việt Nam.

Chùa Ngũ Xã Hà Nội. Ảnh sưu tầm.

5. Lời kết

Cụm di tích chùa Ngũ Xã (Thần Quang Tự) và không gian văn hóa lễ hội tại đây đã vượt qua ranh giới của tín ngưỡng thông thường. Đó là nơi hội tụ của lòng yêu nước, niềm tự hào nghề nghiệp và tinh thần **đoàn kết** bền bỉ của người dân

thủ đô qua nhiều thế kỷ. Bước qua khoảng sân đình rợp bóng mát, ngắm nhìn đại tượng Phật bằng đồng tĩnh lặng, bạn sẽ tìm thấy một khoảng lặng an yên vô giá giữa lòng Hà Nội ồn ào, náo nhiệt.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**